

INTERVENȚIILE CONFERINȚEI DE PACE PENTRU ÎNCETAREA
OSTILITĂȚILOR ȘI RETRAGEREA ARMATELOR ROMÂNE
ȘI CEHE PE NOILE FRONTIERE FIXATE DE CONFERINȚĂ.
ARMISTIȚIUL DINTRE UNGARIA ȘI CEHOSLOVACIA

CORNEL POPESCU*

Suspendarea acțiunii militare comune a Alianților contra Ungariei¹, proiectată la începutul lunii mai 1919, precum și oprirea forțată pe Tisa a Armatei române, dau Guvernului Bela Kun², ocazia și posibilitatea punerii în aplicare a Programului său politic, care urmărea consolidarea situației în interior și ridicarea prestigiului în afară a guvernului comunist, printr-o acțiune militară îndreptată mai întâi în contra Cehoslovaciei și, apoi, în contra României.

După retragerea trupelor române din Capul de pod Tokaj, trupele ungare, continuând ofensiva pe tot frontul cehoslovac, ocupă în primele zile ale lunii iunie linia Kaschau³-Eperjes⁴, ajungând cu flancul lor drept în apropierea liniei Csap⁵-Munkacs⁶ și amenință, astfel, flancul drept al trupelor noastre (Detășament „General Olteanu”); iar, la data de 11 iunie, ungurii ocupă, cu aripa lor dreaptă, localitatea Hethars⁷, situată la 25 km Nord/Vest [de] Eperjes

* Muzeul Județean Argeș, Pitești.

¹ Arhivele Militare Naționale Române București [în continuare: A. M. N. R.], fond Secția Studii Istorice, dosar nr. 800, f. 1-9.

² Béla Kun.

Specificare: Numele unor persoane și/sau a denumirii unor localități sunt tehnoredactate în varianta lor originală, așa cum au fost înscrise în documentul inițial, pentru a respecta veridicitatea variantei inițiale. În același timp, însă, funcție de posibilități am urmărit, constant, asigurarea unei permanente actualizări a acestora, fără a exclude eventuale erori. În toate aceste situații, am consemnat varianta actualizată a respectivelor nume de persoane și/sau denumiri de localități la subsolul paginilor în cauză, acolo unde acestea apar înscrise prima. De asemenea, în cazul unor nume de persoane și/sau denumiri de localități pentru care nu am reuși identificarea variantei lor actualizată, am consemnat în dreptul lor: (?).

³ Košice.

⁴ Prešov.

⁵ Ciop (Ucraina).

⁶ Mukačevo.

⁷ Lipany (Slovacia).

[Prešov]⁸. În fața furiei cu care trupele ungare continuă a ataca pe cehoslovaci, izbutind să forțeze linia demarcațională fixată de Conferința Păcii, la data de 15 februarie 1919, între Cehoslovacia și Ungaria și să invadeze teritoriul cehoslovac, Consiliul Suprem al Aliaților trimite, la data de 7 iunie, Guvernului comunist Bela Khun următorul ultimatum⁹:

„Guvernele aliate și asociate sunt pe punctul de a convoca la Paris, în fața Conferinței de Pace, pe reprezentanții Guvernului ungar pentru a le comunica părerile lor cu privire la adevăratele frontiere ale Ungariei”.

Aceasta se produce tocmai în momentul în care ungurii întreprind contra cehoslovacilor atacuri, tot atât de nedrepte, pe cât de violente, și pătrund în Cehoslovacia.

„Guvernele aliate și asociate au arătat ferma lor voință de a pune capăt acestor ostilități inutile, oprind armatele române, care trecuseră limitele Armistițiului, apoi acele ale zonei neutre, și împiedicându-le, astfel, să continue marșul lor spre Budapesta; menținând, în același timp, trupele franceze și sârbe pe frontul de Sud al Ungariei. În aceste condiții, Guvernul din Budapesta este invitat, în mod formal, să pună imediat capăt acestor atacuri contra Cehoslovacilor. În cazul contrar, Guvernele aliate și asociate sunt ferm hotărâte să recurgă la măsuri extreme, pentru a sili Ungaria să înceteze ostilitățile și să se conforme voinței nestrămutate a Aliaților, care doresc să fie respectate.

Răspunsul la această telegramă trebuie dat în 48 de ore.

Clemenceau”¹⁰.

La acest ultimatum, Bela Khun, adresează următoarea notă ministrului Ungariei la Viena, pentru a fi transmisă Aliaților:

„Guvernul Republicii Sovietice Maghiare, află cu bucurie despre intenția guvernelor Puterilor aliate și asociate de a invita Ungaria la Conferința de Pace. Republica Sovietică Maghiară, nu nutrește nicio intenție împotriva nici unui popor din lume. Ea dorește să trăiască în prietenie și în pace cu toată lumea, cu atât mai mult, cu cât ea nu se pune pe terenul integrității teritoriale. Ea n-a avut nicio intenție să atace Republica Cehoslovacă și nici n-a atacat-o. Ea s-a menținut totdeauna strict pe linia de demarcație fixată de Aliați și a observat clauzele Convenției Militare de la 13 noiembrie 1918”¹¹.

⁸ Depozitul Central de Arhivă Pitești [în continuare: D. C. A.] al Ministerului Apărării Naționale, fond Marele Cartier General [în continuare: M. C. G.], dosar nr. 14, f. 37 (Buletinul de informații al M. C. G. de la 1-30 iulie 1919).

⁹ Ibidem, dosar nr. 772, f. 2 (Telegrama ultimatum nr. 911 din 7.VI.1919 trimisă, de Consiliul Suprem, Guvernului Bela Kuhn).

¹⁰ George Clemenceau.

¹¹ D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 37 (Buletinul de informații al M. C. G. de la 1-30 iulie 1919, care redă: Nota răspuns trimisă de Bela Kuhn Consiliul Suprem).

Dar, dacă intenția exprimată de Puterile aliate și asociate, de a convoca pe reprezentanții Guvernului ungar la Conferința de Pace, provoacă satisfacția Guvernului Bela Khun; în schimb, această intenție, produce îngrijorarea Guvernului provizoriu ungar Iuliu Karolyi¹² din Szeghedin; guvern nou înființat și care reprezenta mișcarea contrarevoluționară din Ungaria.

Acest guvern, de îndată ce ia cunoștință de ultimatumul trimis lui Bela Khun, remite Conferinței de Pace, prin intermediul Misiunii Militare din Viena, o Notă protest contra convocării la Paris a reprezentanților Guvernului comunist, justificând acest protest pe considerația că: „acest guvern se menține numai prin teroare și că numai Guvernul unguresc Karolyi, din Szeghedin, este reprezentanța liber recunoscută de imensa majoritate a poporului maghiar”¹³.

La data de 14 iunie, ora 12,15, Consiliul Suprem Aliat, notifică prin radio, cu prioritate absolută și extremă urgență, Guvernului român, cehoslovac și maghiar frontierele care vor separa Ungaria de Cehoslovacia și România și, în același timp, cere ca ostilitățile între forțele armate ale acestor state să înceteze imediat. Tot deodată, pentru a decide pe Unguri să evacueze teritoriul din Cehoslovacia, Consiliul Suprem le promite că și Armata română va părăsi Tisa și se vor retrage pe noua frontieră.

Conținutul complet al acestei notificări din partea Aliaților este următorul:

„În telegrama lor din 7 iunie, Puterile Aliate și asociate și-au exprimat ferma lor hotărâre, de a pune capăt tuturor ostilităților inutile. Ele mențin aceasta hotărâre și contează, că națiunile și guvernele interesate le vor ajuta, ca ea să fie executată. Ele țin să creadă că toți aceia, care produc acțiuni, care nu sunt, de altfel, decât o vărsare de sânge inutilă, de care sunt responsabili, sunt călăuziți de motivul principal, că viitoarele frontiere ale noilor state vor fi susceptibile de modificări, prin întâmplări momentane (oportune) și prin ocupație militară.

Însă, nu este așa; nici un Stat nu va fi recompensat printr-o mărire de teritoriu, prin faptul că a prelungit ororile războiului; iar, întrebuițarea puțin scrupuloasă a metodelor militare, nu vor putea determina Puterile aliate și asociate ca să-și schimbe hotărârile luate, în interesul păcii și al justiției.

Deci, ele țin să declare¹⁴:

1. Că frontierele descrise mai jos, vor fi frontiere care vor separa definitiv Ungaria de Cehoslovacia și România [vezi:*].

2. Că forțele armate ale acestor State trebuie să înceteze neapărat ostilitățile și să se retragă, în timpul cel mai scurt posibil, în interiorul frontierelor naturale, astfel stabilite.

¹² Mihály Károlyi.

¹³ Loc. cit., dosar nr. 668, f. 321 (Raportul maiorului Dimitriu nr. 172 din 12.VII.1917 către M. C. G.).

¹⁴ Ibidem, dosar nr. 638, f. 295 (Adresa nr. 1.037 a Conferinței de Pace către Guvernul român).

Puterile aliate și asociate știu că, în anumite puncte, aceste frontiere taie căile ferate necesare pentru relațiile economice a celor 2 state vecine.

De asemenea, [ele] mai știu că, există un oarecare număr de mici modificări de frontieră, care nu pot să fie stabilite, definitiv, decât printr-o anchetă imparțială la fața locului. Aceste 2 cazuri sunt prevăzute în Tratatul de Pace și nu s-ar putea admite ca, pentru aceste motive, să se facă greutăți politicii pe care au adoptat-o și la care au aderat Puterile aliate și asociate. Cu puțină bunăvoință, aranjamentele locale sunt posibile și, dacă vor surveni neînțelegeri, ele vor trebui să fie supuse ofițerilor Armatelor aliate, care se află acolo și a căror hotărâre va trebui să fie considerată ca lege, până la restabilirea definitivă a Păcii.

De acord cu aceste principii, armata ungară este invitată să se retragă din Cehoslovacia, făcându-se, în același timp, cunoscut Guvernului maghiar că, odată executată această retragere, armata română, la rândul ei, se va retrage pe noile frontiere române. Este de prisos să se mai adauge că, această operațiune, nu va fi executată de către trupele ungare sub formă de război și că, aceste trupe, nu vor fi nici autorizate să invadeze teritoriul român. Puterile aliate și asociate au încredere că, Romania, va îndeplini partea care-i revine din această politică comună și că va menține, astfel, intactă solidaritatea Alianței.

(ss) Clemenceau”.

[* Aceste frontiere sunt:

a. *Între Cehoslovacia și Ungaria*¹⁵: cursul Dunării între Pressburg¹⁶ și gura râului Ipoly, râul Ipoly până la Sud de Losoncz¹⁷-Nord Salgo Tarjan¹⁸, cursurile râurilor Sima și Sajo până la Pelsocz, Sud Szepesi și Hernad¹⁹, Szandy, Satoralja Ujhely²⁰, Sud Kirali Helmech²¹, atingând Tisa la S[ud]/Vest de Csap.

b. *Între Ungaria și România*, așa numita «*Linie Clemenceau*»²², care trece prin următoarele puncte:

Plecând de la un punct de ales pe teren la circa 4 km S./V. de stația Kiszombor; S./V. Cota 84 și S./V. Cota 83, până la un punct, care trebuie stabilit, pe țărmul Mureșului, 3,1/2 km aproximativ, înainte de punctul căii ferate de la Mavo la Fehoged, de aci o linie, de determinat, către Sud și apoi către N[ord]/Est, până la un punct de ales, la 1 km aproximativ Sud de stația Nagy Lak²³; cursul râului Mureș în sus, iar de aci către Nord/Est și până la limita administrativă

¹⁵ D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 2.

¹⁶ Bratislava.

¹⁷ Losonc (Losoncz).

¹⁸ Salgótorján.

¹⁹ Hernád.

²⁰ Sátoraljaújhely.

²¹ Král'ovsky Chlmec.

²² D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 638, f. 138 (157).

²³ Nădlac.

dintre Comitatul Csanad²⁴ și Arad, la N., N./V. de Nemet Pereg²⁵; o linie, de determinat pe teren, între Nagy Lak și stația de cale ferată de aci, spre E[est]-N./E. până la un punct, ales pe teren, între localitățile Battonya și Tornya²⁶, această limită administrativă, trecând pe la Nord de Nemet Pereg și Kis Pereg²⁷; de aci până la Cota 123 (1 km, 200 m aproximativ la E[st] de Magos Liget²⁸, punct comun de frontiera între România, Ungaria și Cehoslovacia)

O linie, care trebuie determinată pe teren, la Vest de Nagy Varjas și Foray Niratos; la Est de Dombegyhaza-Kevernes și Elek²⁹; la Vest de Ottlaka, Magy, Gyula, Varsand-Att și Illye³⁰; la E. de Gyula Vari-Gyula și Kotegyan-Coupni³¹, calea ferată Nagy Szalonta-Gyula³², la aproximativ 12 km de [N]agy Szalonta și între cele două bifurcații, care formează încrucișarea acestei căi ferate cu calea ferată Szeghalom-Erdogyarak³³, trecând pe la Est la Mehkerék³⁴; la Vest de Nagy Szalonta și Marosihaza³⁵, la Est de Geszt, la Vest de Atias, Olah, St. Miklos și Rojt; la Est de Ugra Harsany, Körösszeg, Körös Tarjan, Izakel, Berek, Bösörmeny, la Vest de Bors, la Est de, la Vest de Nagy Szanto, la Vest de Pelbartid și Bihar Dioszeg³⁶, la E de Kis Marga, la Vest de Csokaly, la Est de Nagy Leta și Almosd, la Vest de Er Selind, la Est de Bagamer, la Vest la Est de Szt Gyorgy Abrany și Peneszlek, la Szaniszló-Dor-Csomakoz-Feny-Csanalos-Borvely și Domshida³⁷, la Est de Valag-Csenger Bagos-Ovary-Csenger-Ujfalva, la Vest de Dara, la Est de Csenger-Kömlöd-Tatfalu, la Vest de Szarak Perek³⁸, la Est de Mehtelek-Gorbolcz și Nagyhodos, la Vest de Fertös Almas, la Est de

²⁴ Cenad.

²⁵ Pereg Mare.

²⁶ Turnu.

²⁷ Pereg Mic.

²⁸ Magosliget.

²⁹ Variașu Mare și Iratoșu (?); la Est de Dombegyház-Kevermes și Aletea (?).

³⁰ Grăniceri, Magy, Giula, Vârșand.

³¹ Gyulavári-Gyula și Kőtegyán- Coupni (?).

³² Salonta-Gyula.

³³ Szeghalom-Giorac

³⁴ Méhkerék.

³⁵ Salonta și Orosháza.

³⁶ Atia, Oláh, Sănnicolau Mare, Roit, la Est de Gura Harsany, Körösszeg, Körös Tarjan, Berek, Bösörmeny, la Vest de Borș, la Est de Ártánd, la Vest de Santăul Mare, la Vest de Pelbartid (?) și Diosig.

³⁷ La E de Kis Marga (Marga - ?), la Vest de Ciocaia, la Est de Nagy-Léta și Álmosd, la Vest de Er Selind (?), la Est de Bagamér, la Vest de Er Kenz (?) și Valea lui Mihai, la Est de Nyirábrány (Szt György Ábrány) și Penészlek, la Vest de Sanislău-Dor-Ciumești-Foeni-Urziceni (Cenalos)-Berveni și Domănești.

³⁸ Valag (?)-Boghiș-Oar-Csenger-Ujfalva, la Vest de Dara, la Est de Csenger-Kömlöd-Tatfalu (?), la Vest de Szarak Perek (Peregu - ?).

Kiss Hodos, la Vest de Nagy Palat, la Est de Kis Palat și Magos Liget³⁹].

În urma acestei intervenții energice, Guvernul Bela Kuhn, trimite Consiliului Suprem Aliat la Paris, la data de 16 iunie [1919], următoarea telegramă⁴⁰:

„Neacceptând principiul integrității teritoriale, lăsând la o parte faptul că teritoriul locuite exclusiv de maghiari ar fi răpitate, ca consecință a traseului frontierelor Republicii noastre, noi nu cerem decât să subliniem un lucru, că, în astfel de condiții, chiar un sistem de guvernământ atât de solid ca al nostru, n-ar putea să împiedice ca lupta pentru existență, în interiorul frontierelor sale, să nu degenereze într-un război [...].

Declarând, [...], noi nu numai că am încetat orice operațiune agresivă, însă am luat măsurile necesare, pentru a ordona trupelor noastre să procedeze în sensul somației D-voastră și de a face, în acest scop, pregătirile tehnice; noi vă rugăm să binevoiți a interveni pe lângă guvernele Republicii Cehoslovace și a Regatului Român [...] să intre direct în comunicație cu noi, pentru executarea ordinului D-voastră și, mai ales, să înceteze și ele orice vărsare inutilă de sânge. Bela Kuhn”.

Dar, în timp ce Bela Kuhn da acest răspuns, prin care arăta Consiliului Suprem că: „a încetat orice operațiuni agresive”, trupele maghiare continuă atacurile contra cehoslovacilor. Astfel, Comunicatul unguresc de la 22 iunie [1919], relevând îndârjirea luptelor în curs, anunță noi succese pe ambele maluri ale Hernadului și trâmbițează prada de război făcută cu ocazia acestor lupte. Presiunile trupelor roșii asupra trupelor cehoslovace sunt reluate, în același timp, și în valea râului Laborcza, atacând violent localitatea Vajan⁴¹ (24 km S./V. Ungvar⁴²).

Prin urmare, răspunsul, pe care îl dă Bela Kuhn Consiliului Suprem, nu era sincer⁴³.

În această situație, generalul Pellé⁴⁴, șeful Marelui Cartier General cehoslovac, care fusese însărcinat să stabilească condițiile pentru evacuarea teritoriului cehoslovac, invită Comandamentul Armatei maghiare, la data de 22

³⁹ Méhtelek-Gorbolcz (?) și Nagyhodós, la Vest de Fertös Almas (Almaș), la Est de Kiss Hodos (Hodoș - ?), la Vest de Nagy Palat (Palota - ?), la Est de Kis Palat (Palota - ?), și Magosliget.

⁴⁰ D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 638, f. 136 (Răspunsul lui Bela Kuhn, din 16 iunie 1919, la Nota Consiliului Suprem din 14 iunie 1919).

⁴¹ Vajany.

⁴² Ujhorod.

⁴³ D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 2, 27 (Buletinul de informații lunar al M.C.G. de la 30 mai la 30 iunie 1919).

⁴⁴ Maurice Pellé.

iunie, să înceteze operațiunile pe întregul front la 24 iunie, ora 5,00, și să înceapă retragerea, care trebuia să fie terminată la 26 iunie, când trupele ungare urmau să se găsească înapoia noii frontiere fixate de Conferința de Pace⁴⁵.

De data aceasta, Guvernul Bela Kuhn nu mai poate amâna executarea hotărârilor Consiliului Suprem, după cum se vede din următoarea telegramă, pe care Comisarul războiului, Böhm⁴⁶, o trimite generalului Pellé, în noaptea de 23 iunie, și prin care accepta condițiile impuse de șeful Marelui Cartier General cehoslovac.

„Ca răspuns la telegrama d-voastră nr. 2.984, am onoarea, a vă comunica următoarele⁴⁷:

Conform cu ordinele Guvernului meu, mă declar gata să execut condițiile comunicate de mareșalul Foch⁴⁸. Pentru a da probă de bună voința mea, eu termin operațiunile de război la data fixată de dvs., la 24 iunie, la orele 5,00 p. m., și cer Comandamentului Suprem cehoslovac, ca condiție naturală, să facă același lucru. Cum dau ordinul, în mod simultan, în acest sens, vă rog, deci, să binevoiți să-mi comunicați, prin radio-telegramă, până la 24 iunie, ora 3,00 p. m., ordinul pe care îl veți fi dat în aceeași direcție.

Referindu-mă la nota pe care dl. Clemenceau a adresat-o Guvernului consiliilor Ungariei, la 13 iunie, vă rog să trimiteți delegații d-voastră, pentru a face schimbările și corecțiile de fruntarii pe linia de fruntarii fixată în Notă. În fine, eu, vă rog să-mi spuneți ce garanții îmi puteți da că trupele române vor evacua teritoriile menționate în nota d-lui Clemenceau și dacă sunt dispuse să aducă despăgubiri pentru stricăciunile pe care le-a făcut.

Punerea la punct a acestor chestiuni este cu atât mai necesară cu cât trupele române, prin distrugerea podurilor de pe Tisa, în cursul nopții de 20 la 21 iunie, nu numai că au pus în imposibilitate trupele noastre să ocupe teritoriile pe care trupele române ar fi trebuit să le evacueze, dar au mai făcut stricăciuni ireparabile și în materiale și în oameni.

Böhm⁴⁹,

Comandant de Armată”.

În urma acestor comunicări din partea Guvernului Bela Kuhn, operațiunile pe frontul cehoslovac încetează în ziua de 24 iunie [1919]. La cererea reprezentanților aliați, generalul Pellé prelungește termenul destinat pentru evacuare până la 30 iunie, iar terminarea retragerii până la 4 iulie, ora 23,59. Guvernul ungar acceptând aceste condiții, trupele maghiare, la data de 4

⁴⁵ Trimitere la lucrarea generalului cehoslovac Vladimir Kleckanda: *Campania din 1919 în Ungaria*, publicată în „Revista Militară” (cehoslovacă) din mai 1924.

⁴⁶ Vilmos Böhm, comisar militar al poporului pentru apărare (ministrul de război).

⁴⁷ D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 622, f. 473 (Telegrama lui Böhm către generalul Pellé din 23.VI.1919).

⁴⁸ Ferdinand Foch.

⁴⁹ În document: Böehm.

iulie, se găsesc pe linia de demarcație stabilită de Conferința de Pace, după cum confirmă și următoarea telegramă, pe care o trimite Böhm generalului Pellé și care este interceptată în ziua de 4 iulie de către P..T. F. F.⁵⁰ al Comandamentului Trupelor din Transilvania și adusă, în aceeași zi, la cunoștință M. C. G.⁵¹:

„Ca răspuns la telegrama dv. nr. 884, am onoarea a vă face cunoscut că, Guvernul Republicii Ungurești, a ratificat Protocolul semnat la 1 iulie de către generalul [francez] Mittelhauser și comisarul poporului Agoston, și mi-a dat instrucțiuni de a lua, conform acestui Protocol, dispozițiile necesare, în [ceea] ce privește teritoriile situate în Zona neutră⁵².

Böhm”.

INTERVENTIONS OF THE PEACE CONFERENCE FOR THE
TERMINATION OF THE HOSTILITIES AND THE RETREAT OF
THE ROMANIAN AND CZECH ARMIES
ON THE NEW BORDERS FIXED BY THE CONFERENCE.
ARMISTICE BETWEEN HUNGARY AND CZECHOSLOVACIA

Abstract

The Allied and Associated Powers expressed their firm decision to end up all unnecessary hostilities. On June 14, 1919, the Allied Supreme Council notifies, by radio, with absolute priority and extreme urgency, the Romanian, Czechoslovak and Hungarian Government the borders that will separate Hungary from Czechoslovakia and Romania and, at the same time, calls for hostilities between the armed forces of these states to stop immediately.

At the same time, in order to convince the Hungarians to evacuate the territory of Czechoslovakia, the Supreme Council promises them that the Romanian Army will also leave the Tisza and retreat to the new border. In accordance with these principles, the Hungarian army is invited to back-off from Czechoslovakia, while at the same time, letting the Hungarian Government know that, once this retreat is completed, the Romanian army, in turn, will retreat to the new Romanian borders. It is to be noted that the nations and governments concerned will help them maintain and execute this decision.

⁵⁰ Post de telegrafie fără fir, abreviat: „P..T. F. F.”.

⁵¹ D. C. A., fond M. C. G., dosar nr. 14, f. 37 (Buletinul de informații al M. C. G. de la 1-30.VI.1919).

⁵² Ibidem, dosar nr. 638, f. 145 (Telegrama trimisă la 4 iulie 1919 de Böhm generalului Pellé).